

Ek 19: Temel Değerlendirme Ölçütleri ve Sorular

EĞİTİM MEVZUATINI TOPLUMSAL CİNSİYET AÇISINDAN DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ VE SORULARI

A.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DUYARLI EĞİTİM ORTAMI

1. Genel Eşitlik

Genel anlamda eşitlik, eğitimle ilgili kadın ve erkeklerin eşit hakka sahip olması, eğitim ortamında kız ve erkek öğrencilerin eşit haklara sahip olup, eşit muamele görmeleri demektir. Bu ölçüt çerçevesinde sorulacak sorular şunlardır:

İncelenen mevzuat,

- a) kız ve erkek öğrencilere eşit eğitim hakkı veriyor mu?
- b) kız ve erkek öğrencilere eşit fırsatlar tanıyor mu?
- c) bilgiye ulaşmada kız ve erkek öğrencilere eşit fırsat tanıyor mu?
- d) cinsiyet bakımından ayrımcılığı yasaklıyor mu?
- e) kız ve erkek çocuklarının eğitime aktif bir şekilde katılmalarını sağlamaya ilişkin düzenleme içeriyor mu?

2. Fiili Eşitlik

Kız ve erkek öğrencilerin eğitim hakkının yaşama geçirilmesiyle ilgili yapılması gerekenleri içeren fiili eşitlik, eğitime erişim olanakları başta olmak üzere, kız ve erkek çocukların bu hakları gereği gibi kullanabilmeleri için fiziksel erişim ve ekonomik erişimle ilgili olanakların onlara sağlanmasını ve pozitif ayrımcılıkla ilgili düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, okullara fiziksel erişim, ekonomik erişim, karma eğitimin olup olmadığıyla ilgili katılım, okulun tamamlanmasının sağlanmasıyla ilgili eşitlik, dezavantajlı grupların göz önünde tutulması ve pozitif ayrımcılık uygulamaları fiili eşitlik kapsamındadır. Fiili eşitlik ölçütü çerçevesinde sorulacak sorular şunlardır:

İncelenen mevzuat,

- a) kız ve erkek çocuklarının okullara fiziksel olarak ulaşmalarıyla ilgili imkanların sağlanmasını içeriyor mu?
- b) kız ve erkek çocuklarının taşınmalı eğitim ve okula ulaşım imkânlarının sağlanmasıyla ilgili düzenleme içeriyor mu?
- c) kız ve erkek çocuklarının yoksulluk nedeniyle eğitim haklarını bırakmamaları için düzenleme içeriyor mu?
- d) ekonomik zorluklar nedeniyle eğitim dışında kalan veya bu riski taşıyan çocukların ve ailelerinin maddi olarak desteklenmelerine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- e) kız ve erkek çocuklarının erken dönemde okuldan ayrılmalarını önlemeye ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- f) okuldan ayrılmak zorunda kalmış olan kız çocuklarının ve kadınların eğitimlerini tamamlamalarını sağlamak için düzenleme içeriyor mu?
- g) kız ve erkek çocuklarının eğitime aktif bir şekilde katılmalarını sağlamaya ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- h) kız çocuklarının okumalarına ilişkin burs sağlanmasına yönelik düzenleme içeriyor mu?
- i) kız çocuklarının okula gönderilmelerinin teşvik edilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?

mu?

- j) okul öncesi eğitime kız ve erkek çocuklarının katılımına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- k) kız çocuklarının spor ve diğer aktivitelere eşit bir şekilde katılmalarına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- l) kız çocuklarının matematik, fen bilimleri ve mühendislik alanlarında (toplumsal klişelerle kız çocuklarının başarısız olduğu varsayılan alanlarda) ilerleyebilmelerini ve başarılı olmalarını sağlamaya yönelik düzenleme içeriyor mu?

Fiili anlamda eşitlik, dezavantajlı grupların eşit eğitim hakkının yaşama geçirilmesi için de düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Dezavantajlı grupta engelli öğrenciler olabildiği gibi, ana dili farklı olan öğrenciler ve mülteciler de yer alır. Bu bağlamda incelenecek mevzuatta aranacak hususlar şunlardır:

İncelenen mevzuat,

- a) engelli kız ve erkek çocuklarının eğitim haklarını gereği gibi kullanmalarını sağlayan düzenleme içeriyor mu?
- b) erken dönemde okuldan ayrılmaya zorlayan gelenek ve kültürlere bağlı kız ve erkek çocuklara yönelik özel programlar yapılması ve bu çocukların aileleri üzerinde durulmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- c) sosyal dışlanmayla karşılaşan kız ve erkek çocuklar için özel öncelikler oluşturmayı sağlayan düzenleme içeriyor mu?
- d) mülteci kız ve erkek öğrencilerin eğitim haklarını kullanmalarına ilişkin düzenleme içeriyor mu?

3. Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması

Eğitim ortamıyla ilgili toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, eğitim ortamında cinsiyetçi yargılara yer verilmemesini ve eşitlikçi bir eğitim ortamına ilişkin yapılması gerekenleri en geniş anlamıyla içermektedir. Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmak toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak bakımından kabul edilen önemli stratejilerden biridir. Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmak politika döngüsünün –planlama, uygulama, izleme/değerlendirme gibi- tüm aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını etkin kılmakla ilgilidir. Bu anlamda eğitim ortamında toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmak, toplumsal cinsiyetle ilişkili klişelere ve ön yargılara yer vermeyen öğretim programları, öğretme şekilleri, cinsiyetçi davranmayı önleyen rol modelleri oluşturmakla ilgilidir. Bu çerçevede, mevzuat analizinde kullanılan sorular şunlardır:

İncelenen mevzuat,

- a) ders programlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine yer verilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- b) toplumsal cinsiyete ilişkin klişeler ve ön yargılarla mücadele etmeye ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- c) öğrenci performansını değerlendirmede toplumsal cinsiyet klişelerinden uzak durulmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- d) okullarda kullanılacak materyaller için oluşturulacak standartlar arasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yer verilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- e) öğretmenlerin ders kitapları ve diğer öğretimle ilgili materyal ve dil kullanımında cinsiyetçi ifadelerle yer vermemeleri ve bunları kullanmamaları konusunda düzenleme içeriyor mu?
- f) öğretmenlerin eşit bir şekilde öğrencilerle ilişki kurmalarını ve/veya sınıf içi uygulamaların toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun yapılmasını teşvik eden düzenleme

içeriyor mu?

- g) öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımı, okul temsil ve görev dağılımında toplumsal cinsiyet eşitliğinden hareket edileceğine dair düzenleme içeriyor mu?
- h) toplumsal cinsiyet klişelerinin en yoğun olduğu spor ve diğer aktivitelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik düzenleme içeriyor mu?
- i) demokratik vatandaşlık ve insan hakları konularında toplumsal cinsiyet eşitliğine yer verilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- j) öğretim programlarında kadınların ve kız çocuklarının insan hakları ihlallerinin üzerinde durulmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- k) okullardaki ders materyallerinde görülebilen cinsiyetçi roller, klişeler ve kalıp yargılara dayalı ifadelerin ve içeriklerin taranması ve çıkartılması; ve ders materyallerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir dil ve içerikle hazırlanmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- l) mesleki, eğitsel ve bireysel rehberlik hizmetlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı olunacağı, toplumsal cinsiyet klişelerinden hareket edilmeyeceğine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- m) mesleki teknik okul programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği veya cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- n) mesleki teknik okul programına ilişkin düzenlemelerin toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde yapılacağına dair düzenleme içeriyor mu?
- o) cinsel eğitim ve aile eğitiminin yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- p) velilerle olan ilişkilerde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olunmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- q) öğretim programlarında cinsel istismar başta olmak üzere, her türlü şiddet ve zorbalığı önlemekle ilgili eğitim verilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- r) şiddetin önlenmesi için medya organları tarafından aile içi şiddet ve diğer şiddet türlerini önlemeyi destekleyici yayınlar yapılmasının sağlanmasına yer veriliyor mu?

B.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DUYARLI OKUL YÖNETİMİ

1. Genel Eşitlik

Okul yönetimine katılımda cinsiyet eşitliğinden hareket edilmesiyle ilgili hükümler, genel anlamda eşitlikle ilgilidir. Bu ölçüt çerçevesinde sorulacak sorular şunlardır:

İncelenen mevzuat,

- okullardaki seçimlere kız ve erkek çocukların eşit bir şekilde katılımını sağlamaya yönelik düzenleme içeriyor mu?
- eğitim sürecinin her düzeyinde kadın ve erkeklerin dengeli temsil edilmelerini sağlamaya yönelik düzenleme içeriyor mu?
- kız ve erkek çocuklarının okul yönetimine aktif bir şekilde katılmalarına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- eğitim sürecinde velilere yer verilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- karar alma süreçlerine öğretmen, veli, öğrenci ve diğer okul çalışanlarının katılmasını sağlayan düzenleme içeriyor mu?
- öğretmenlere cinsiyet bazında eşit temsil, yetki ve sorumluluk verileceğine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- yöneticilik pozisyonları için kadın ve erkek öğretmenler eşit bir şekilde teşvik edileceğine ilişkin düzenleme içeriyor mu?

2. Fiili Eşitlik

İncelenen mevzuat,

- kız öğrencilerin yönetime aktif şekilde katılmasını sağlayıcı düzenleme içeriyor mu?
- kadın öğretmenlerin yönetime katılmalarını sağlayıcı nitelikte düzenleme içeriyor mu?
- kadın öğretmenlerin liderlik becerilerini kullanmaları bakımından fırsat tanınmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasıyla ilgili bilgilendirme yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- kız ve erkek çocuklarına yönelik cinsel istismara dair öğrencilerde farkındalığının sağlanmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- öğretmenler ve diğer okul personelinde kız ve erkek çocuklarına yönelik cinsel istismar ve diğer şiddet türleri konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik programların yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- okul yönetiminin cinsel şiddet, akran şiddeti ve diğer şiddet türleriyle mücadele konusunda eylem planı veya politikalar oluşturmalarına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- okuldaki güvenlik ve okul servis çalışanlarına cinsel şiddet ve diğer şiddet konularında farkındalık eğitimi verilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- kız ve erkek çocukların karşılaşılabilecekleri şiddet konusunda nereye ve nasıl başvuracakları konusunda bilgilendirme yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- velilere cinsiyete dayalı şiddet ve akran zorbalığı konusunda bilgilendirme yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- aile içi şiddet konusunda kız ve erkek çocuklarının bilgilendirilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- zorla evlendirilme gibi geleneklerle karşılaşılan kız çocukların desteklenmesine ve korunmasına yönelik neler yapılması gerektiğine ilişkin düzenleme içeriyor mu?

3. Toplumsal Cinsiyeti Ana Akımlaştırmak

Okul yönetiminde toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmak, yönetim düzeyinde ve okul ortamında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Bu ölçüt çerçevesinde sorulacak sorular şunlardır:

İncelenen mevzuat,

- a) okul idaresinin toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- b) okuldaki görevliler, güvenlik personeli ve velileri toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlı kılma çalışmalarının sağlanmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- c) toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları ve insan onuru bilgilerine dayalı olarak öğrencilerin kendilerine saygılarını geliştirecek eğitim programları oluşturulmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- d) kız ve erkek öğrencilerin, okul idaresi ve diğer yönetimle ilgili işlerde ve okuldaki kulüp çalışmaları ve faaliyetlerde dengeli katılımını sağlamaya yönelik düzenleme içeriyor mu?
- e) eğitimcilere yönelik toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin eğitim materyalleri hazırlayarak dağıtmakla ilgili düzenleme içeriyor mu?
- f) öğretmenlerin, kızların ve erkek çocukların tam gelişmelerini önleyici toplumsal cinsiyet ön yargıları ve klişelerine karşı çalışmalar yapmalarını teşvik etmeye yönelik düzenleme içeriyor mu?
- g) öğretmenlere hizmet içi eğitimde toplumsal cinsiyet duyarlılığı kazandırılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- h) öğretmenlere ve okul personeline yönelik olarak cinsiyet ayrımcılığı yapmamalarına dair programlar yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- i) velilere toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı kazandırmaya yönelik programlar yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- j) velilerin toplumsal cinsiyet klişeleri ve ön yargıları konusunda bilgilendirilmesini sağlamakla ilgili düzenleme içeriyor mu?
- k) velilerle işbirliği halinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı çalışmalar yapılmasını gerektiriyor mu?
- l) kız ve erkek çocuklarının sürekli devamsızlık yapmalarına veya okulu terk etmelerine yol açan gelenek ve kültürel yargılara sahip velilere farkındalık kazandırılmasına ve bu velilerde tutum değişikliği yaratılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- m) okul yönetiminin çalışanların performansını cinsiyetten bağımsız değerlendireceğine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- n) okul yönetiminin okulda cinsiyete dayalı ayrımcı ve aşağılayıcı söylemlerden uzak durulmasına ilişkin çalışma yapmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- o) okul koridorları, spor alanları ve okul bahçesi kız ve erkek öğrencilerin eşit olarak yararlanacakları şeklinde tasarlanmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?

C) EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ PERSPEKTİFİ BAKIMINDAN POLİTİKA BELGELERİNİN TARANMASINA İLİŞKİN GENEL ÖLÇÜTLER

Eğitim politikalarını oluşturan/betimleyen temel politika belgeleri,

- a) toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmaya ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- b) toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmaya ilişkin eylem planları veya programlar ve bunlara ilişkin ayrılan kaynak ve bunları izlemeye ilişkin düzenleme yapmayı içeriyor mu?
- c) toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yapılmasına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- d) karar alma mekanizmalarında toplumsal cinsiyet dengesinin gözetilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- e) toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasına ilişkin yetkililere eğitim verilmesini belirten düzenleme içeriyor mu?
- f) öğretmenler ve ders planlayıcıları için toplumsal cinsiyet perspektifine ilişkin materyal üretilmesine dair düzenleme içeriyor mu?
- g) kadın ve erkek eşitliği ve özellikle eğitim alanına ilişkin haklar konusunda öğretmenler ve diğer personelin ulusal ve uluslar arası mevzuat hakkında bilgilendirilmesini gerektiren düzenleme içeriyor mu?
- h) herkes için eğitimle ilgili düzenleme içeriyor mu?
- i) herkes için eğitimle ilgiliyse, kadınların-kız çocuklarının ve erkeklerin eşit şekilde eğitime katılmalarına ilişkin düzenleme içeriyor mu?
- j) kız çocuklarının eğitim yönünden fiili eşitsizliklerini önlemeye dair bütçe ayrılması konusunda düzenleme içeriyor mu?
- k) kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddete eğitimde yer verilmesine ilişkin düzenleme içeriyor mu?